„TILTAI IR TUNELIAI"

ATĖJO SU SAVO ŽODŽIU NAUJA GENERACIJA

Jau Vakaruose visa jėga pasireiškė ir dominavo dar Lietuvoj gimusi ir ten pradėjusi poetinius žingsnius Bradūno-Nagio-Niliūno generacija. Už juos jaunesnieji ėmė reikštis ne revoliucija prieš vyresniuosius, bet greičiau kaip jų epigonai, tęsėjai, paskiau susiradę savitus veidus.

Revoliucijos nuotaikų nejausti nė *Tiltuose ir tuneliuose,* kur surinkta dešimties poezijos pavyzdžiai: Remigijaus Bičiūno, Jurgio Bradūno, Indrės Damušytės, Kęstučio Gaidžiūno, Marikos Kvietkauskaitės, Mirgos Pakalniškytės, Teresės Pautieniūtės, Ramunės Sakalaitės, Laimos Švėgždaitės, Aldonos Zailskaitės.

Jie gimę tarp 1945 ir 1952, vadinas, amžiaus riba 17—24 metai, išskyrus K. Gaidžiūną, gimusį 1939. Visi jie gimę Vokietijoje, išskyrus vėl Gaidžiūną, gimusį Kaune, ir Sakalaitę, gimusią Kanadoje. Dalis jų studijas baigę, kai kurie tebestudijuoja. Visi jie yra augę jaunimo organizacijose — ateitininkuose, skautuose, neolituanuose. Kai kurie aktyviai tebedirba organizacijose, bendruomenėje.

Visi jie yra augę ir tebėra veikiami didmiesčių aplinkos.

Rinkinio leidėjų žodžiais: „Jie brendo ne lietuviško šilo pavėsy, bet Vakarų civilizacijos mūruose. Todėl ir jų kūrybinis pulsas plaka ne betarpiai išgyventu rugio varpos lingavimu, o greitkelių ritmu". To ritmo pobūdį galima įžiūrėti išreikštą ir rinkinio vardu — Tiltai ir tuneliai. Tai judėjimo, dinamikos, tempo ir nežinios išraiška.

Visiem šiem poetam bendra tai, kad jų pasaulis yra apribotas santykiu su šia technikine civilizacija. Bendra ir tai, kad ta aplinkos dvasia neduoda jiem susižavėjimo, džiaugsmo. Jų poezijos nuotaika, jei nesakytum niūri, tai bent jau ne saulėta. Ne taip kaip kitados futuristų (Lietuvoje *Keturių vėjų*) ar jiem artimo „socialistinio realizmo" laikais, kurie žavėjosi technika ir mašinai himnus giedojo.

Dešimtuko tarpusavio skirtumai ima rodytis, kai sustoji prie klausimo: kiek jis rezignuojamai skęsta aplinkoje, kiek skelbia jai pasipriešinimą? — Jurgis Bradūnas gal aiškiausiai išsako savo svetimumą, net aversiją metalui, laboratorijai, kuri „atsiduoda tuštuma ir mirtim". Savo širdies polėkį išreiškia noru būti „už lango", kur „vilioja gyvybė". Tai pabrėžia ir „autobiografinėje" nuotrupoje: „Tapsiu gamtininku-miškininku, o laisvu laiku nuvirtęs kur po egle, pamiklinsiu plunksną".

Bėgimą nuo technologijos ir miesto triukšmo pabrėžia ir Indrė Damušytė: „Technologijos perteklius numarino mūsų jautrumą ir kūrybiškumą. Mūsų laisvalaikis virto ūžimu, skubėjimu. Mes pripratom prie įtampos ir manom, kad taip ir reikia gyventi. Bet ne. Vidinio žmogaus pulso nepajusi reklamomis paskendusiame mieste". Ir poezijoje ji rodo savo svajones gamtos fone, gamtiniais vaizdais, su nykumu pergyvendama gatvę ir miestą be žmogaus.

Turbūt tokia pat nepasakyta opozicija aplinkai slypi Marikos Kvietkauskaitės žodžiuose, kuriais ji reiškia savo pozityvų siekimą: „Noriu, kad pasaulyje vyrautų taika ir

pagarba žmogui". Poezijoje ji tarsi užsidaro nuo aplinkos ir pasineria asmeniniuose žmogiškuose (miglotai erotiniuose) pergyvenimuose bei apmąstymuose.

Kitu variantu žiūri į gyvenimo dinamiką Teresė Pautieniūtė. „Mane žavi rytojaus paslaptingumas. Pasaulis, kasdien vis kitokiu veidu, mane stebina, verčia liūdėti, juoktis ir kartais — rašyti". Betgi juoko jos poezijoje nėra. Savo užsidarymu nuo aplinkos ji kiek panaši į Kvietkauskaitę.

Visai priešingai Mirga Pakalniškytė — ji gyvena reklamos užgožtą vakarą, virtuvės prozą, aerodromo cigaretės dūmus. Ji mėgina žvelgti į aplinkos atlaužas atvirom akim.

Aldonai Zailskaitei aplinka yra medžiaga, iš kurios žmogus gali kurti naują pasaulį. „Pasaulis bus tiek gražus, kiek patys jį tokiu padarysim. Viskas mūsų rankose. Tik reikia duoti bent tiek, kiek tikimės gauti". Poezijoje ji atvirai žvelgia į miesto vaiką, kurio „gyslose teka sniegas ir juodas ledas". Tačiau ano teoriškai pareikšto aktyvumo pasauliui padaryti gražesniam pačiuose eilėraščiuose nematyti.

Skirtumus imi pastebėti taip pat, sustojęs prie klausimo: kokios formos imasi šio rinkinio poetai savam pasauliui reikšti? — Visiems bendras yra atsisakymas nuo klasinės formos, kuri eilėraštį sudisciplinuoja strofom, rimais, ritmais. Dabar populiari yra palaida pusiau retorinė, pusiau reportažinė forma, kuri turi daryti natūralumo įspūdį, bet kuri taip pat yra pagunda pasitenkinti reportažu. Tai pagundai ne visi atsispiria. Kai kurie šio rinkinio poetai betgi jaučia išvidinį ritmą; jį reiškia kilimo slūgimo periodais. Tuo keliu stipriausiai disciplinuoja savo eilėraštį Kvietkauskaitė, o šalia jos gal ir Švėgždaitė.

Mada yra „mini" eilėraštis. Tokia forma labiausiai išsiskiria Gaidžiūnas, tenkindamasis kartais trim eilutėm. Ta kryptim kiek pasinešus ir Pautieniūtė.

Labiausiai krinta į akis Bičiūno eilėraščių ir forma, ir pergyvenimas. Jo formą galima būtų lyginti su forma, vartojama abstraktiniame mene. Joje neieškok logikos tarp žodinių vaizdų, neieškok nei harmonijos vaizdų kombinacijoj. Realistinis artumas ir idealistinis atokumas, publicistinis konvencionalinis žodis ir poetinis konkretus žodis, reportažas ir lyrika susilieja disonansais į žodžių kaleidoskopą. Pridėk dar atsisakymą nuo skyrybos ženklų — taškų, kablelių. Tokia forma yra Bičiūno tam pergyvenimui, kuriame pajauti aplinkos absurdą... Galima laikyti tai formos savotiškumu (originalumu — ne, nes ir svetimoje poezijoje to randi), bet galima laikyti ir beformiškumo maniera dėmesiui labiau atkreipti.

Jei būtų klausimas: kuris iš anos dešimties duoda daugiausia vilčių, atsakymas vargiai būtų įmanomas. Galima tik atsakyti apie tai, kas čia duota... Taip vertinant, atrodo stipriausiai išgyventa ir apvaldyta Kvietkauskaitės.

Jei tikrovės įžvalgumas, žvilgsnio aštrumas priklauso prie poetinių sugebėjimų, tai jo aptinkam Pakalniškytės, Švėgždaitės, Zailskaitės eilėraščiuose.

Jei mokėjimas pergyvenimą apipavidalinti yra kita poetinė dorybė, tai jo randam Bradūno, Damušytės, Sakalaitės poezijoje.

Pakalniškytė pasisako prieš „retorišką" pasididžiavimą „jaunais poetais". Ji nori „rimtos kritikos", kuri „skatina poezijos augimą". Skatinamosios retorikos žodis čia ir nereikalingas, nes tie, kurie čia skelbia savo eilėraščius, jaučia reikalą rašyti, ir, anot Gaidžiūno, „dabar sustoti jau neįmanoma". O geriausia kritika jiem bus jų pačių pirmyn bėgantieji metai. Su metais atsisakys manieros ar plokščios formos, aštrės jų konkretus gyvenimo tikrovės suvokimas ir jų santykis su tikrove, stiprės jausmo ir minties suglaudimas į atbaigtą poetinį vienetą, ateis mokėjimas istoriškai žiūrėti į

poezijos formų ir temų raidą, kuri reiškiasi pasikartojančiom bangom.

Su dėkingumu tektų vertinti leidėjų iniciatyvą pristatyti jaunuosius, kurie ir seniesiem įdomūs. Galima apgailestauti, kad dešimtukas nepailiustruotas nuotraukom. Galima ir pageidauti ateičiai, kad organizuotų rinkinį jaunųjų pasakojimų, kurie mažiau praktikuojami, bet dėl to ypatingai skatintini.

(*Tiltai ir tuneliai*, jaunųjų poezijos rinkinys. Literatūros serija Nr. 2. Išleido Ateitis, 1969, 126 psl. Viršelis Giedrės Žumbakienės).